

Preek Oude Kerk, 22 mei 2022.

“De nieuwe hemel en de nieuwe aarde.”

Zo begint Openbaring 21, met een visie of visioen van het paradijs. “De eerste hemel en de eerste aarde” zal zijn voorbijgegaan, en de zee is niet meer.”

Er is nu een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, vervolgt Openbaring, waarin God alle tranen van de ogen zal afwissen. De dood zal niet meer zijn, “geen rouw, geen jammerklacht, geen pijn.”

Deze frases moeten, in verschillende verwoordingen, vertalingen en uitleg, generaties hebben getroost en geïnspireerd, eeuw in, eeuw uit, toen een kerk als deze nog vol liep. In de dertiende, veertiende, vijftiende, zestiende eeuw, zeventiende, achttiende, negentiende en ook nog wel in de twintigste. Dit waren tijden waarin het noodlot nog zoveel manieren ieder moment kon toeslaan, en het leven van velen misschien niet eenzaam was, maar wel arm, akelig, bruto en vooral vaak: kort.

Voor u staat een buitenstaander van goede wil. Die niet kerkelijk is. En die ook niet ‘gelooft’ op de manier waarop veel kerkgangers dit vermoedelijk doen.

Met deze welwillende blik van buiten las ik voor u Openbaring, in het bijzonder Openbaring 21. Ik ben van het derde millennium, een Westerling in één van de rijkste en meest vrije landen ter wereld. Een gezegend man, misschien niet letterlijk maar wel figuurlijk, want ik ben net als mijn dierbaren gezond en veilig en we hebben genoeg een dak boven ons hoofd en genoeg te eten.

Maar juist daarom laat deze schildering van het paradijs in Openbaring mij koud. Ik vind geen troost in deze beloften.

Een hemels bestaan geheel “zonder rouw”, en dus zonder verlies? Hoe besef ik dan nog wat ik heb, als ik het niet meer kan kwijtraken?

Een hemels bestaan helemaal “zonder jammerklacht”? Wat valt er nog te leren wanneer alles duidelijk is en je nergens ooit meer ‘gekrijt’ of ‘gejammer’ hoort? In welke ideeën strijd kun je nog opgaan, wanneer alles al rechtvaardig is, en iedereen het niet alleen hartgrondig met elkaar eens is, maar kennelijk ook moet zijn?

Een hemels bestaan helemaal “zonder pijn”, of “zonder moeite” zoals andere vertaling zegt? Wanneer voel ik dan nog ooit voldoening, als alles mij zonder pijn of inspanning toevalt?

Wat is dit voor een hemels bestaan waarin niet alleen "alle tranen zijn afgewist", maar waar nooit meer een traan zal vloeien?

Wie het geloof verliest of zoals ik zonder geloof opgroeit, richt zich tot nieuwe bronnen. De mijne is de psycho-analyse en daar zou men dit visioen van "een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zonder rouw, jammerklacht of pijn vermoedelijk uitleggen als het verlangen naar de moederborst. 'Volledige passieve bevrediging', in het jargon. Een zuigeling kent geen toekomst of verleden, en de behoeftes en verlangens van een piepklein baby'tje zijn simpeler dan simpel: melk, warmte, verschoning, slaap. Zo'n baby'tje kan niet uitdrukken wat het wil - en daarmee het risico lopen van afwijzing. Zo'n zuigeling versmelt met de moeder, en de moeder met de zuigeling.

Daarom moet God in de Bijbel een 'hij' zijn. Iemand die haar zoon aan haar borst heeft laten drinken zou hem nooit aan het kruis laten sterven. Dat snapt ieder mens.

Wij zijn onze pijn.

Wij zijn, als volwassen mensen, nog veel meer dan die pijn, uiteraard.

Wij zijn onze liefde voor anderen, wij zijn onze nieuwsgierigheid, onze geldingsdrang, onze zorgzaamheid, onze humor en onze creativiteit.

Maar neem bij mensen de pijn, de moeite en de jammerklachten uit hun levensloop, en je neemt ook de sporen weg die deze rampspoed en tegenslag in hun persoonlijkheid achterlieten. Je neemt de lessen weg die zijn getrokken uit de krassen op hun ziel en de deuken in hun hart...

Wis al deze ervaringen uit, en je wist deze mensen uit.

Wij zijn geworden wie we zijn door de ervaringen die ons vormden, op deze wereld, op deze aarde. Haal alle donkerte uit mijn bestaan en de zon heeft geen betekenis meer. Alles komt te staan in hetzelfde helle schijnsel. Waar zie ik nog diepte, zo zonder schaduw, zonder rouw, gekrijt of moeite?

In de Franse televisie serie Les Revenants keren in een klein en afgesloten bergdorpje de recente doden terug, zonder waarschuwing. Ze lopen opeens weer rond. Het pubermeisje dat verongelukte staat een boterham te smeren in de keuken. Haar moeder kan haar ogen niet geloven, letterlijk, maar aan alles zie je dat er wat de dochter betreft nooit een ongeluk is geweest. Kennelijk zijn twee parallel universa in elkaar geschoven. Het universum van de rouwende moeder, en het universum waarin haar dochter drie jaar geleden wel goed uitkeek bij

het oversteken, waarin die bestuurder niet had gedronken, en er niets is gebeurd.

Les Revenants is een horror serie. De doden die er opeens weer zijn blijken toch niet helemaal 'de oude', en al snel zitten we in een typische griezelfilm.

De beroemde schrijver Emmanuel Carrère was in eerste instantie als scenario schrijver betrokken bij Les Revenants. Maar hij haakte af toen hij zag dat het een klassieke zombie film moest worden. Hoe graag had hij geen televisie serie geschreven waarin de doden terugkwamen en juist helemaal de oude waren!

Want is dat niet juist de ultieme horror? Dat je die geliefde die je hebt verloren nooit kunt vertellen hoe haar dood je heeft aangegrepen, en voor altijd tot een ander mens maakte? Want die geliefde is er weer, en je moet doen alsof. Voor altijd.

Zo lees ik de zin in Openbaring "En Die op den Troon zat, zeide: 'Zie, ik maak alle dingen nieuw.'

Ik lees dit als regressie, nog zo'n psycho analytische term, als een vlucht in het niets, als een wens tot zelf vernietiging omdat het zelf niet meer te dragen valt. Dat is voor mij niet de hemel.

Maar laten we nu doen wat religie wetenschappers soms misschien wel te vaak doen: Openbaring in zijn tijd en context lezen. Openbaring was een een soort verzetstekst uit de eerste eeuw, uit veiligheidsoverwegingen geschreven in een soort geheimtaal. Dit was een tijd van gewelddadige bezetting, en van meedogenloze onderdrukking door de Romeinse koloniale machthebbers van Christenen.

Christenen zaten destijds net zo uitzichtloos klem als de bewoners van Marienpol nu. Van Oost-Congo, en van Jemen. De miljoenen Syriërs in vluchtelingenkampen in Turkije, de miljoenen Afghaanse vluchtelingen in Iran, veel van de miljoenen zogeheten 'illegalen' in Europa.

En ook, dichterbij uw huis wellicht, de beide ouders die doodsbleek en verdoofd, midden in de nacht in een verlaten ziekenboeg, zitten bij het bed van hun zoon, getroffen door een zeer ernstig ongeluk, en die bidden en smeken: laat onze jongen er weer 'bovenop' komen. Laat dit niet gebeurd zijn, laat hem weer 'de oude' zijn.

Maak deze dag 'als nieuw', laat deze dag nog een keer beginnen en laat dit dan een dag zijn zoals alle andere. Waarin hij veilig thuiskomt, en we klagen over het weer, het openbaar vervoer en de media.

Voor dit soort mensen in acute nood moet Openbaring zijn geschreven. Mensen die zo overweldigd zijn door afschuwelijke ellende of de dreiging daarvan, dat ze zich ergens aan moeten vastklampen. Verlossing dus, waarin ze letterlijk 'los' zouden komen van wat hen nu zo te neer drukt dat ze nauwelijks nog kunnen ademen. Dat is trauma: een gebeurtenis die zo vreselijk is dat je die niet op het moment zelf ten volle kunt ervaren, en dus verwerken. Op zo'n moment heb je een visioen nodig om je erdoor heen te halen.

'De zee is niet meer', belooft Openbaring aan zulke verdrukten, die midden op die zee dreigen te worden verzwolgen. Voor hen is zo'n belofte van grote waarde: deze golven zijn tijdelijk en alle wonden zullen niet alleen helen, ze zullen worden uitgewist. Alsof ze er nooit zijn geweest.

Maar de meeste mensen dobberen niet midden op een woelige zee in een wankel bootje. Ze zitten aan het strand. Ze bouwen zandkastelen, vol overgave: hechten zich aan mensen, beginnen aan grote projecten. Ze bestormen de hemel, denken ze.

Maar dan keert het tij en zijgen de zandkastelen die binnen de vloedlijn stonden, achter elkaar ineens. Hoe je ook graaft en met emmertjes in de weer gaat, het water wint. Alles is kapot. Wat een pijn.

Maar dan trekt de zee zich terug, en wat in de vloed even onvoorstelbaar leek, gebeurt nu: je ziet in het zand voor je de mogelijkheid van weer nieuwe zandkastelen. Juist binnen de vloedlijn, want daar ligt alles nog open en leeg.

Openbaring moet zijn bedoeld voor hen die zo diep lijden dat ze met dat lijden geheel zijn gaan samenvallen. Zulke mensen verlangen alleen nog naar verlossing.

Voor de rest van de mensen, die meer zijn dan hun pijn, zou het doel niet verlossing moeten wezen, maar verlichting. Dat we zien dat er altijd een nacht is en licht onvermijdelijk een schaduw werpt, maar ook dat zwaarte altijd weer gevolgd wordt door lichtheid.